

Avanç editorial. L'any 1269, el rei Jaume I va reunir a Barcelona un exèrcit d'uns 2.500 homes i es va abocar a la que havia de ser la culminació de tota una vida dedicada a combatre els musulmans. Ernest Marcos Hierro publica ara 'La croada catalana' (L'esfera dels Llibres), on descobreix noves interpretacions d'aquesta gran aventura. Reproduïm part del capítol 9 del llibre

La croada de Jaume I

Tropes d'infanteria en un fragment de les pintures murals del Saló del Tinell de Barcelona (segle XIII)

La notícia de l'arribada dels enviats de l'il-khan Abaqa i dels seus aliats sorprengué el rei Jaume d'Aragó a l'estranger. El Conqueridor era en aquests darrers dies de 1268 a Toledo, a la cort del seu gendre Alfons X de Castella, on havia festejat el Nadal. El motiu principal del seu viatge havia estat d'assistir personalment a la consagració arquebisbal del seu fill menor, l'infant Sanç d'Aragó. La promoció de l'infant a la seu primada d'Hispania havia estat un afer accidentat, un negoci complicat en el qual s'havien implicat molt els reis d'Aragó i de Castella. No és pas, doncs, gens estrany que ambdós monarques volguessin ser testimonis directes de la victòria final del seu candidat. El rei cronista ens ha deixat en la seva obra un record plaent d'aquests dies d'hivern castellà, en la grata companyia de la seva filla Violant i també dels seus néts, els infants de Castella.

Quan feia vuit dies que el monarca era a Toledo, vingué a trobar-lo un missatger que li anunciava el retorn de Jaume Alarich, l'enviat al rei dels tàrtars. Juntament amb ell havien arribat també dos mongols qualificats com a *homes honrats*, l'un dels quals, tanmateix, era —precisa el Conqueridor— més honrat i més poderós que l'altre. Els llegats portaven un *bon missatge*, el contingut del qual fou immediatament donat a conèixer en línies generals al rei. El Llibre dels fets no l'especifica clarament, però deixa comprendre amb facilitat que s'ha produït un acord entre l'ambaixador català i l'il-khan Abaqa sobre les condicions militars de l'empresa: la croada catalana ja és un fet irreversible.

Molt cofoi per l'èxit de la seva iniciativa diplomàtica, Jaume comunicà tot seguit la notícia al seu gendre, que la rebé —diu la crònica— amb gran meravella i desconfiança. En el seu relat el Conqueridor s'estén a explicar i a fonamentar les raons de la reacció d'Alfons el Savi, avançant, d'aquesta manera, alguns dels arguments que emprarà posteriorment per justificar la seva conducta. D'acord amb aquesta versió, el sobirà castellà compartia els prejudicis envers els mongols dels seus parents de França i Sicília. Els considerava, literalment, una *gent molta falsa*, que podien deixar perfec-

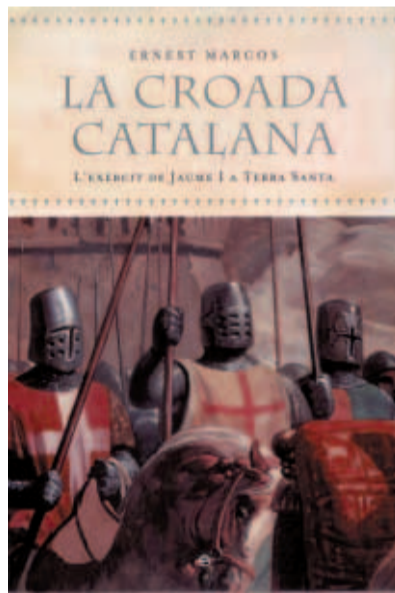
tament a l'estacada els seus aliats, si no els convenia en el darrer moment d'intervenir. Alfons temia que el seu sogre pogués veure's decebut si s'embarcava en aquesta aventura, i, per això, a desgrat de no dubtar en absolut de la capacitat militar de Jaume, acabà declarant-se incapaç d'aconsellar-lo sobre aquest afer tan important. Com tantes altres vegades, el rei català no necessitava, tanmateix, en aquests instants ni els consells del seu gendre ni els de cap dels seus fills i cortesans. Ja feia molt temps que havia decidit d'anar a Terra Santa i havia mostrat clarament a tothom, fins i tot, al papa Climent IV mateix, que no tenia la més mínima intenció de renunciar als seus plans de croada. És, certament, admirable l'obstinada perseverança amb què el rei Jaume s'adheria sempre als seus projectes. No trontollava mai davant l'oposició declarada dels seus rivals o la crítica més o menys velada dels seus amics, ans persistia, com en el cas de l'aliança siciliana, a defensar les seves decisions i a portar-les a terme amb resolució eficaç i tranquil·la. En aquest cas, el Conqueridor romangué fidel als seus costums i rebutjà amablement, però ferma, les objeccions del rei castellà.

D'acord amb el seu propi testimoni, Jaume agrai, en primer lloc, a Alfons la seva preocupació perquè —deia— reconeixia el gran amor que el seu gendre li professava. El monarca català era conscient dels perills que comportava l'empresa que volia iniciar i sabia també que cap altre rei d'Occident gaudia de l'amor dels tàrtars. Aquest fet extraordinari no el veia, tanmateix, com a motiu de sospita, ans de satisfacció i orgull. Li semblava, utilitzant una expressió que li era molt grata, una *obra de Déu*, un do que no podia refusar de cap de les maneres. El Conqueridor s'havia convençut que era voluntat de la Providència que ell anés a Terra Santa i no podia, per tant, oposar-se a l'acompliment d'aquest disegni diví. El seu entusiasme era tan gran que ja veia davant seu un brillant horitzó de recompenses i guanys, que es manifestava disposat a compartir, com a bon avi, amb els fills d'Alfons. Veient-se incapaç, com d'habitud, de persuadir-lo, el rei savi resolgué, finalment, deixar en pau el seu sogre i acabar la conversa invocant Nostre Senyor. Jaume ha-

via sortit aparentment victoriós de la primera discussió sobre l'afer, però no podia abocar-se a la preparació de l'empresa amb tranquil·litat. Encara havia de lluitar molt amb els seus parents, nobles i súbdits perquè s'acomplissin els seus desitjos.

La gira arreu dels regnes

D'acord amb el relat de la seva autobiografia, el Conqueridor començà a reunir tropes i cabals per a la croada durant el camí de retorn de Toledo a València, on havia de trobar-se amb els llegats d'Abaqa. Fou aquest el primer viatge d'una llarga temporada de peregrinació arreu dels seus dominis, que no s'aturà gairebé fins al moment mateix de l'embarcament del monar-

“No dubtava mai davant l'oposició declarada dels seus rivals o la crítica més o menys velada dels amics, ans persistia, com en el cas de l'aliança siciliana”

ca cap a Terra Santa. Al llarg d'aquests mesos, de gener a setembre de 1269, Jaume d'Aragó afrontà, sense desanimar-se, l'oposició al projecte dels seus fills els infants Pere i Jaume i el desinterès i la peresa dels seus barons. El guiava el ferm propòsit d'acomplir el seu vot religiós de croat i alhora també un somni ambiciós i ingenu que no s'adeia massa bé amb la realitat política de la regió del Pròxim Orient.

Si prenem el text del Llibre dels fets com una reproducció veritable dels pensaments i de les intencions més íntimes del monarca, ens sorprèn, efectivament, de constatar un desig de guanys terrenals força infreqüent en els nobles croats que es desplaçaven aquests anys a Palestina i a Síria. No volem dir amb això, naturalment, que els manqués a aquests altres guerrers el mòbil del profit econòmic. Tots eren, ben al contrari, conscients dels beneficis que els podien reportar, a ells i als seus vassalls, les dues activitats pròpies d'una expedició bèl·lica, és a dir, el saqueig i la comercialització del botí obtingut. Sabien perfectament que el seu passatge era un afer personal, limitat en el temps i amb objectius concrets: havien de contribuir a la defensa dels Sants Llocs i mirar d'assegurar alhora la salvació de la seva ànima i l'increment de la seva fortuna.

En aquest cas, per contra, tal com sembla indicar la conversa amb Alfons de Castella suara esmentada i altres passatges de la crònica, la croada adquireix, en aparença, una dimensió de conquesta patrimonial que havia d'astorar per força els interlocutors del monarca. Hom té la impressió que Jaume I traslladava a Terra Santa amb tota naturalitat l'esquema polític de les seves empreses croades de la península Ibèrica, sense prendre en consideració les diferències abismals que existien entre les circumstàncies d'una i de l'altra riba de la Mediterrània.

No hi ha dubte que l'experiència bèl·lica adquirida lluitant, en particular, als camps de batalla de València i Múrcia contra els sarraïns podia ser molt profitosa per al rei en aquesta nova aventura. No obstant això, era totalment desaconsellable aplicar els paràmetres de la Reconquesta ibèrica al Pròxim Orient. Al revés d'aquí, en aquella regió no hi havia regnes a

guanyar, perquè les croades de la segona meitat del segle XIII ja no eren guerres de conquesta, com les primeres, sinó meres expedicions en socors d'uns estats legítimament constituïts.

En aquesta xarxa extremament complexa d'autoritats i dependències mútues, no quedava a penes espai per als nousvinguts, que havien de conformar-se, en el millor dels casos, amb la recompensa d'un feu petit i la mà de la seva noble hereva. Jaume d'Aragó no podia prometre als seus fills i néts les corones de què no disposava. No podia aspirar a conquerir i a governar noves terres, ans només a auxiliar, amb l'abnegada constància del seu rival Lluís Capet, els cristians d'Ultramar. És difícil de saber fins a quin punt el malentès de la situació que palesen les pàgines del Llibre dels fets es correspon amb el pensament veritable del monarca català. Potser és només el resultat del desig de l'autor d'heroitzar i enaltir retòricament la seva somniada empresa. No hem d'oblidar que, a desgrat de la seva freqüent exaltació, Jaume el Conqueridor no era un home impolític, ans un monarca saçaç, que reconeixia amb clarividència el món que l'envoltava i sabia adaptar-se a tota mena de condicions. En qualsevol cas, és oportú de constatar la distància que hi havia entre les ambicions que declara el rei en la seva obra i la crua realitat de la Mediterrània Oriental.

Hem de tenir també aquí en compte l'estat en què es trobaven en aquest moment les relacions de la Corona d'Aragó amb el sultanat mame-luc d'Egipte. Al començament de 1268, quan Jaume Alarich ja feia un any que mantenia converses a Pèrsia amb l'il-khan Abaqa sobre l'organització d'una croada contra Baibars, dos ciutadans de Montpeller, Bernat de Molins i Bernat de Pla, foren enviats pel Conqueridor a Alexandria amb l'encàrrec de nomenar el nou cònsol català al port egipci. Encara que no consta en les nostres fonts, és molt probable que ambdós mercaders portessin també a Baibars un missatge del monarca. La mera existència d'aquesta missió palesa lès que els comerciants dels dominis de la Corona d'Aragó tenien a mantenir obert el mercat egipci en els moments més delicats d'enfrontament entre cristians i musulmans a Ultramar (...).●